

“תיכון תפילתי קטרת לפניך” (תהלים קמ”א, ב)

א. מעלתה של הקטרת

“והקטיר עליו אהרן קטרת סמים, בבקר בבקר בהיטיבו את הנרות יקטירנה. ובהעלות אהרן את הנרות בין הערבים יקטירנה קטרת תמיד לפני ה' לדורותיכם” (שמות ל', ז-ח); “ולקח מלא המחתה גחלי אש מעל המזבח מלפני ה' ומלא חפניו קטרת סמים דקה והביא מבית לפרכת. ונתן את הקטרת על האש לפני ה' וכסה ענן הקטרת את הכפרת אשר על העדות ולא ימות” (ויקרא ט”ז, יב-יג).

עבודת הקטרת במשכן וכן במקדש, כל יום (בוקר וערב) וביום הכפורים, הייתה **מיוחדת ויחודית**¹. יש לשים לב לעובדה, שמזבח הקטרת היה **אחרון** הכלים **שבתוך המשכן**, אותו נצטוו משה להקים. “ועשית מזבח מקטר קטרת עצי שטים תעשה אותו... ונתתה אותו לפני הפרכת אשר על ארן העדות, לפני הכפרת אשר על העדת, אשר אועד לך שמה” (שמות ל', א-ו).

משנת ר”א ב”ר יוסי הגלילי מציינת את מרכזיותה וחשיבותה של הקטרת:

“בוא וראה מה הקטרת חביבה שציונו הקב”ה לעשות לשלש עשר מיני קרבנות מזבח אחד (מזבח העולה בעזרה) ולקטרת (שהיא מצווה יחודית) מזבח בפני עצמו”.

ובמדרש תנחומא (פרשת תצוה סימן ט”ו):

“אמר הקב”ה: מכל הקרבנות שאתם מקריבים אין חביב עלי כקטרת; תדע, שכל הקרבנות כולן לצרכיהן של ישראל, כיצד? החטאת באה על החטא והאשם; העולה באה על הרהור הלב; השלמים אינן באים אלא לכפרה, שהן באין על מצות עשה. אבל הקטרת אינה באה לא על חטא ולא על עון ולא על אשם אלא על השמחה, הוי’ שמן וקטרת ישמח לב’ (משלי כ”ז, ט).”

ובהמשך אומר המדרש:

“אמר רבי יצחק בן אליעזר: תדע לך, שנעשה המשכן וכל כליו, ושחט

1. בהגדרה זו, את הקטרת, נעסוק במאמרו.

את הקרבנות והקריבו, וערך על המזבח, וסידר את השולחן ואת המנורה ואת הכל – ולא ירדה שכינה עד שהקריבו את הקטרת".

שיאה של עבודת הקטרת במשכן-במקדש היה הקטרתה, על-ידי הכהן הגדול בקודש הקדשים, ביום הכפורים.²

ראוי לציין שהקטורת, יסודה עוד מעת בריאת העולם. כפי שמופיע במדרש, שבעת בריאת העולם התהלך הקב"ה בחברת האדם בגן עדן, וכך בא לפניו ריח עצי גן עדן, וניחוח בשמיים. מאז שנתעלה הקב"ה לרקיע השביעי ניטל ריחו של גן עדן, אולם עם ירידת השכינה מחדש אל המשכן, שוב מורגש בעולם ניחוח עצי גן עדן, באמצעות אחד עשר סממני הקטורת, שהם מבחר העצים הריחניים בעולם.

כך בא אהרן אל הקודש כממשיכו של אדם הראשון, כשהוא לובש בגדי לבן כדוגמת "כתנת אור" של אדם הראשון, ובידיו קטורת סמים דקה, שאינה באה לא על חטא – כדברי חז"ל – ולא על עבירה, אלא להזכיר את ימי הבראשית של העולם. באותם ימים שהיה העולם נקי וטהור, והיה הקב"ה מטייל עם אדם הראשון בגן עדן באין פרץ ואין צווחה.

ב. "תיכון תפילתי קטרת לפניך"

על הפסוק: "ויצאו ויברכו את העם"³ (ויקרא ט', כג) מעיר רבינו בחיי: "כלומר: סמוך להקטרת הקטורת מיד, שבאותה שעה התפילה מקובלת ביותר; כך מנהגו של כהן גדול ביום הכפורים, היה נכנס לפני ולפנים להקטיר הקטורת, ומניח המחתה בפנים, ויוצא ומתפלל על צרכי העם (בסיפוק מחייתם ומזונותיהן, ובירידת המטר ובשאר הצרכים), ומזה אמר דוד ע"ה: 'תכון תפילתי לפניך', הזכיר הקטורת יותר משאר הקרבנות, לפי שהוא קרבן הנבחר והנרצה ביותר; גם התפילה באותה שעה יותר מקובלת".

והנה נתקנה תפילת "פיטום הקטורת" הנמצאת במסכת כריתות דף י, ע"א, להאמר על ידינו⁴, בתחילתה ובסיומה⁵ של תפילת שחרית.

2. והייתה זו, עבור הכהן, אחת העבודות הקשות ביותר.

3. במעמד חנוכת המשכן במדבר ע"י משה ואהרן.

4. בשו"ע (או"ח קל"ב, ב): "ויש שכתבו לזהר לומר 'פיטום הקטרת' מתוך הכתב, שמשום שהאמירה במקום ההקטרה, וחיישין שמא ידלג אחד מסמניה (ואמרינן שהוא חייב מיתה, אם חיסר אחד מסמניה) ולכן נהגו שלא לאמרו בחול, שממהרין למלאכתן, וחיישין שמא ידלגי" (ועיין ב"משנה ברורה" וביבאר היטב").

5. ובפתיחה של תפילת מנחה (לקצת קהילות) שהיא שעת "עת רצון", הזהר לפרשת "ויקהל" די רייט מדבר על משמעות אמירה זו במנחה.

תפילת "פיטום הקטורת" **עוטפת** את התפילה, בעטיפת **חיבור ייחודית**, שאכן התפילה במקום הקרבנות באה, ואנו חפצים שתתקבל ל"ריח ניחוח", לפני אדון העולמים.

בעניין אמירת הקטורת בכל יום בתפילה, אנו מוצאים דבר נפלא. מרן הבית יוסף מביא בשם רבינו הגדול מהר"י איסרלין בעל "תרומת הדשן": "שאין לומר פיטום הקטורת אלא מתוך הכתב, שמא יחסר אחד מן הסמנים ויהא חייב מיתה בקריאה כמו בהקטרה". ומוסיף: "ואולי מזה הטעם: אין אומרים אותו בקצת מקומות, אע"פ שאומר פרשת הקרבנות". גם בעל "ארחות חיים" כתב בשם ה"בעל הלכות", שהיה מצדיק את המנהג שלא לומר "פיטום הקטורת" מפני הסכנה.

נראה לחדש ולבאר את יסוד שיטתו של בעל "תרומת הדשן" ולעורר את כולנו לחשיבות המיוחדת שבתפילתנו בציבור, בעבודת הקודש ביום הכפורים. החשש לומר את הברייתא של פיטום הקטורת, שאנו אומרים היום במיוחד במקום הקרבתה, הוא דווקא בבית הכנסת ובציבור - שאז היא בבחינת קטורת המובאת אל בית ה' וחל עליה דין קטורת.

ושלוש עבודות קודש הן, שאנו חייבים בהן באמירתן בכל יום, משום שנאמר בהן **תמיד**:

א. קרבן התמיד של שחר ושל בין הערביים שנאמר בהן: "שנים ליום עולת תמיד" (שמות כ"ט, לח).

ב. פרשת העלאת הנרות והטבתן שנאמר בה: "להעלות נר תמיד" (שמות כ"ז, כ).

ג. עבודת הקטרת שנאמר בה: "קטורת תמיד לפני ה' לדורותיכם" (שם, ל', ח). ואכן, כשם ששנינו בקרבן ציבור ובנר תמיד, "אפילו בשבת אפילו בטומאה" - מביא בעל מדרש הגדול: "קטרת תמיד - אפילו בשבת, אפילו בטומאה".

יסוד היסודות של כל עבודת הקודש, שאנו עוסקים בה בבית הכנסת, היא עבודת התמיד. "נר התמיד" שלנו היא התפילה בביה"כ לכן אמירת הקטורת אע"פ שלכאורה אינה אלא חזרה ולימוד של הפסוקים והמשניות שעוסקין בהלכותיו - תיקנו אותה רבותינו בתפילה, על מנת שתהא בבחינת: תמיד לדורותיכם, גם בזמן הזה ושאין המקדש קיים.

מי שאומר תפילת קטורת בביתו - אין לחשוש לו מפני חיסור סימנים ולא יהא אלא כשונה הלכות בעלמא. האומרה בבית-הכנסת כשהוא עובר לפני התיבה חזקה עליו שיזהר באמירתה, כשהוא שליח ציבור, **שהתיבה** שהוא עומד עליה, היא **כמזבח** ואמירתם של פסוקי התורה ושל הברייתא של פיטום הקטורת, היא **כהקטרה ממש**.

6. בתפילת "אין כאלקינו" הנאמרת כדת שלא נאמר "כחי ועוצם ידי" - שהרי נאמר שהקטורת מעשירה.

לכן פסקו רבותינו האחרונים: שיש לומר פיטום הקטורת אע"פ שכמה מרבותינו הראשונים וגם מהאחרונים חששו לה, כדי שיתקיים בהם בישראל: "שררך אגן הסהר אל יחסר המזג" (שיה"ש ה', ג) - שתהא תמיד תפילתם של ישראל שלמה, כעבודת התמיד אשר במקדש הי' - בקרבן, במנורה, ובקטרת הסמים. ואם בכל השנה הדברים אמורים - על אחת כמה וכמה בעבודת יום הכפורים. שאם כל השנה - קודש, יום הכפורים - קודש קודשים, ואם אמירת קטורת כל השנה - קודש, אמירתה ביום הכפורים היא קודש קודשים, בבחינת כהן גדול הנכנס לפני ולפנים. ואם בכל השנה היא כקטורת שע"ג המזבח, ביום הכפורים היא כקטורת שע"ג המחתה, שהיא מתירתו להכנס לפני ולפנים ולהעלות איתה את תפילותיהם ועבודתם בקודש של כל ישראל.⁷

7. מתוך מאמרו של הרב שאר ישוב הכהן "אמירת הקטרת בזמן הזה", חוברת תורה שבע"פ תשנ"ו (ל"ז), עמ' מ-מב.